

Verschillen tussen het Nederlandse en het Belgische Nederlands¹

Peter Debrabandere

1 Inleiding

Sommige standaardtalen worden in meer dan één land gesproken. Dat zal u wel voldoende bekend zijn. Engels wordt niet alleen in het Verenigd Koninkrijk gesproken, maar ook in de Verenigde Staten, Ierland, Canada en noem maar op. Frans in onder andere Frankrijk, België, Zwitserland en Canada. Duits in onder andere Duitsland, Oostenrijk en Zwitserland. Tal van factoren, zoals staatsgrenzen, dialecten, afstand in tijd en ruimte, zorgen ervoor dat er verschillende nationale variëteiten ontstaan in een taal. Maar in veel gevallen blijft toch de variëteit van het kernland (Frankrijk, Duitsland, in mindere mate het Verenigd Koninkrijk, met name Engeland) de hoofdvariëteit, zeg maar: de norm. Dat geldt ook voor het Nederlandse taalgebied. De norm voor de Nederlandse standaardtaal moet in Nederland gezocht worden, al wordt dat de laatste decennia wel eens ter discussie gesteld. Wie in Europa Engels leert, richt zich hoofdzakelijk op het Engels van Engeland. Wie in Europa Frans of Duits leert, richt zich bijna uitsluitend op het Frans van Frankrijk respectievelijk het Duits van Duitsland. Het Belgische Frans en het Oostenrijkse Duits tellen internationaal nauwelijks mee. Ondanks dat laatste feit en met het argument dat we internationaal toch het bestaan van de Belgische variant van het Frans en de Oostenrijkse variant van het Duits aanvaarden, pleiten velen voor een ruimere erkenning van de Belgische variant van het Nederlands. Maar daarbij wordt dan steeds gemakshalve voorbijgegaan aan het feit dat de verschillen tussen het Belgische Nederlands en het Nederlandse Nederlands veel groter zijn dan bijvoorbeeld die tussen het Oostenrijkse Duits en het Duitse Duits. Of iets extremer: Belgisch-Nederlands bestaat eigenlijk niet. Om dat te begrijpen, moeten we eerst weten hoe het Nederlands in Vlaanderen de standaardtaal geworden is.

2 Korte geschiedenis van het Nederlands in Vlaanderen

2.1 Middeleeuwen tot 1585

In de Middeleeuwen is nog geen sprake van een Nederlandse standaardtaal. Overal in het Nederlandse taalgebied wordt de eigen streektaal gesproken. Naarmate de handelscontacten tussen de verschillende steden toenemen en ook door andere factoren, zoals de uitvinding van de boekdrukkunst, ontstaat geleidelijk de behoefte aan een overkoepelende taal, die tot in alle uithoeken van het taalgebied begrepen wordt. Hier zijn de eerste aanzetten tot de ontwikkeling van de Nederlandse standaardtaal te situeren. In 1568 breekt de Tachtigjarige Oorlog uit. De Spaanse Nederlanden komen in opstand tegen de Spanjaarden. Spanje wil de opstand onderdrukken en neemt in 1585 de stad Antwerpen in, waarna de Schelde gesloten wordt. Dat jaartal symboliseert vandaag nog steeds de scheiding tussen de noordelijke en de zuidelijke Nederlanden. Naar schatting zo'n 150.000 Vlamingen en Brabanders slaan op de vlucht en vestigen zich in het Noorden. Een groot deel van de sociaal-economische elite is uit de zuidelijke Nederlanden gevlucht.

2.2 1585 tot 1830

In het Noorden ontstaat een zelfstandige, welvarende nationale staat, met een eigen taal, die zich heel geleidelijk tot een standaardtaal ontwikkelt, aanvankelijk uiteraard alleen voor de leidende klassen. Het Zuiden blijft in Spaanse handen, gaat in de 18de eeuw over in Oostenrijkse handen en wordt in 1795 door de Franse Republiek geannexeerd. Het Zuiden vervreemdt hoe langer hoe meer van het Noorden en ook van het Nederlands zoals het zich in het Noorden op basis van de Hollandse dialecten steeds verder ontwikkelt. Het Nederlands blijft in het Zuiden natuurlijk wel nog bestaan, vooral in de vorm van dialecten. En er is ook wel een schuchtere ontwikkeling in de richting van een eigen variant van de Nederlandse standaardtaal op basis van de Brabantse dialecten, maar dat heeft nooit een volwaardige standaardtaal opgeleverd, omdat de maatschappelijke elite in de loop van de geschiedenis steeds nadrukkelijker het Frans als standaardtaal is gaan gebruiken. De Verlichting en de inlijving bij Frankrijk hebben er dan voor gezorgd dat het Frans uiteindelijk officieel de taal van het Zuiden werd. Het landsbestuur, het gerechtelijk apparaat, het onderwijs enzovoort worden helemaal Franstalig. Na Waterloo worden Noord en Zuid heel kortstondig verenigd in het Koninkrijk der Nederlanden (1815-1830), te kortstondig om het Frans in het Zuiden weer plaats te laten maken voor het Nederlands.

¹ Lezing voor vertalers Nederlands-Engels en Engels-Nederlands, Lessius Hogeschool, Departement Vertaler-Tolk, Antwerpen, 12-06-2005.

2.3 1830 ...

Als in 1830 België ontstaat, neemt de Franstalige elite het bestuur in handen. De taalpolitiek van de Franse Republiek wordt voortgezet. Het Frans wordt de enige officiële taal van het nieuwe land. De aantrekkingskracht van het Frans en de taaldwang zijn zo sterk dat naast de leidende klassen, de adel en de hogere clerus geleidelijk ook de hogere burgerij Franstalig wordt. Aan het begin van de 20ste eeuw begint ook de lagere burgerij op het gebruik van het Frans over te schakelen. Het Nederlands leeft op dat ogenblik in België nog steeds bijna uitsluitend in de vorm van Vlaamse, Brabantse en Limburgse dialecten. Heel langzaam is tegen de verfransing van Vlaanderen verzet gerezen, met een heel geleidelijke vernederlandsing van Vlaanderen als gevolg. Terwijl de Nederlandse standaardtaal in Nederland het resultaat is van een eeuwen durende, natuurlijke ontwikkeling, is de Nederlandse standaardtaal in Vlaanderen een product dat uit een vreemd land (Nederland) ingevoerd wordt, een taal die pas in 1932 officieel de voertaal wordt van het lager en middelbaar onderwijs, een vreemde taal, een taal die niemand goed beheerst op het moment dat die taal in het bestuur, de administratie, het onderwijs, het gerecht ... wettelijk gebruikt moet worden.

3 Belgisch Nederlands

Pas sinds 1932 kunnen en moeten Vlamingen dus hun 'moedertaal' als standaardtaal gebruiken. Maar het Nederlands is hun moedertaal eigenlijk niet, het is een vreemde taal. De meeste Vlamingen kennen wel hun plaatselijke dialect en de intellectuelen gebruiken daarbovenop het Frans als standaardtaal. Dat verklaart waarom het Nederlands in Vlaanderen zo sterk afwijkt van het Nederlands in Nederland. De hele hierboven geschetste geschiedenis verklaart waarom de vergelijking met bijvoorbeeld het Oostenrijkse Duits mank gaat.

3.1 Gallicismen

In alle talen komen woorden en uitdrukkingen voor die letterlijk uit andere talen vertaald zijn of die met enige aanpassing (spelling, uitspraak) uit een andere taal overgenomen zijn. Het Engels krioelt van het Frans. Op zich is daar dus niets mis mee. Ontleningen maken deel uit van een natuurlijk ontwikkelingsproces. Maar in België kun je bezwaarlijk spreken van een natuurlijk ontwikkelingsproces, aangezien de hier bedoelde ontleningen het resultaat zijn van een totaal gebrek aan kennis van de 'moedertaal'. Massaal zijn woorden en uitdrukkingen uit het Frans ontleend en vertaald omdat het Nederlandse equivalent ervan niet bekend was of – anders geformuleerd – omdat de moeite niet gedaan werd (en nu nog steeds niet wordt) om in Nederland de gebruikelijke term te zoeken. Zo heeft de NMBS (de Belgische spoorwegen) enkele jaren geleden in de stations automaten geplaatst met de naam *automatische verdeler van vervoerbewijzen*, wat letterlijk vertaald is uit *distributeur automatique de titres de transport*, wat in het Nederlands uiteraard gewoon *kaartjesautomaat* heet. Zulke letterlijke vertalingen noemen we gallicismen. Ze hebben niets te maken met een natuurlijk ontwikkelingsproces, maar ze zijn het resultaat van onkunde. Vele honderden gallicismen komen in België naast het echte Nederlandse equivalent voor, hebben er het Nederlandse equivalent verdreven of hebben ervoor gezorgd dat het Nederlandse equivalent zelfs niet bekend is. Enkele voorbeelden:

Nederlands	gallicismen	Frans
<ul style="list-style-type: none"> • iets verwachten • gevoelig zijn voor iets • allergisch zijn voor iets • iemand de deur wijzen ... • liften • omzet • rotonde • klantenkaart • werkstation [computer] • tweedegraads verbranding, tweedegraads brandwond • dag en nacht, 24 uur per dag, de klok rond • magazijnchef, magazijnmeester • knooppunt, klaverblad • eerste wedstrijd • niet vouwen a.u.b. • bedrijfseisen, bedrijfsvereisten 	<ul style="list-style-type: none"> • zich aan iets verwachten • gevoelig zijn aan iets • allergisch zijn aan iets • iemand aan de deur zetten • autostop doen • zakencijfer • rondpunt • getrouwheidskaart • werkpost • brandwonde, verbranding van de tweede graad • 24 uur op 24 • magazijnverantwoordelijke • verkeerswisselaar • heenwedstrijd, heenmatch • niet plooiën a.u.b. • dienstonnwendigheden 	<ul style="list-style-type: none"> • s'attendre à quelque chose • être sensible à quelque chose • être allergique à quelque chose • mettre quelqu'un à la porte • faire de l'auto-stop • chiffre d'affaires • rond-point • carte de fidélité • poste de travail • brûlure du deuxième degré • 24 heures sur 24 • responsable de magasin • échangeur • match aller • ne pas plier s.v.p. • nécessités de service

<ul style="list-style-type: none"> • een klacht indienen • inclusief bediening, bediening inbegrepen • in een romantische omgeving • lerarenkamer • (kippen)pasteitje • dienstdoende arts • bedrijfsarts • de wet bepaalt dat ... • in aanmerking nemen, selecteren, kiezen ... • stomerij • studeren • zijn universitaire studie, opleiding • een einde maken aan iets • iets regelen, afstellen, instellen ... • punt uit • zitting hebben in, zitten in • leerstof • Aan dit programma hebben meegewerkt: ... • debat • elektriciteitsmeter • (rekening)afschrift • redden wat er te redden valt • het boek is uitverkocht • lenen (geld, een boek ...) • een wet aannemen, goedkeuren • Het raam kijkt uit op de tuin. • De deur komt uit op de gang. • kiesdistrict • hervatten • splitsen • straffen, bestraffen • receptie • onderstrepen • iets verhelpen • beroepsbevolking • zich kandidaat stellen • een reeks maatregelen • klassenleraar • gerechtelijk akkoord • ziekenfonds • kraamkliniek, kraamafdeling • invaller, vervanger • doelstelling, oogmerk, doel • cijfer [onderwijs] • zittingsperiode [parlement] • vakbond • zich organiseren • aftiteling • totaal, volledig • (ziekenhuis)opname • drogisterij • vrijwel, nagenoeg, bijna ... • reclame • een academicus • historisch overzicht, ontstaansgeschiedenis ... • hoofdartikel 	<ul style="list-style-type: none"> • klacht neerleggen • dienst inbegrepen • in een romantisch kader • leraarszaal, lerarenzaal • koninginnenhapje • dokter van wacht • arbeidsgeneesheer • de wet voorziet dat ... • weerhouden • droogkuis • zijn studies doen • zijn universitaire studies • een einde stellen aan iets • iets op punt stellen • punt aan de lijn • zetelen in • geziene (leer)stof • Hebben meegewerkt aan dit programma: ... • tegensprekelijk debat • elektriciteitsteller • (rekening)uittreksel • de meubelen redden • het boek is uitgeput • ontlenen • een wet stemmen • Het raam geeft uit op de tuin. • De deur geeft uit op de gang. • kiesomschrijving • hernemen • ontdebellen • sanctioneren • onthaal • onderlijnen • aan iets verhelpen • actieve bevolking • zijn kandidatuur stellen • een trein maatregelen • (klas)titularis • concordaat • mutualiteit • materniteit • interimaris • objectief • quotatie, quoterij, cotering • legislatuur • syndicaat • zich syndikereren • generiek • globaal • hospitalisatie • drogerij • quasi • publiciteit • een universitair • historiek • editoriaal 	<ul style="list-style-type: none"> • déposer plainte • service compris • dans un cadre romantique • salle des professeurs • bouchée à la reine • médecin de garde • médecin du travail • la loi prévoit que ... • retenir • nettoyage à sec • faire ses études • ses études universitaires • mettre fin à quelque chose • mettre à point quelque chose • point à la ligne • siéger dans • matière vue • Ont collaboré à ce programme: ... • débat contradictoire • compteur électrique • extrait de compte • sauver les meubles • le livre est épuisé • emprunter • voter une loi • La fenêtre donne sur le jardin. • La porte donne sur le couloir. • circonscription (électorale) • reprendre • dédoubler • sanctionner • accueil • souligner • remédier à quelque chose • population active • poser sa candidature • un train de mesures • titulaire de classe • concordat • mutualité • maternité • intérimaire • objectif • cotation • législature • syndicat • se syndiquer • générique • global • hospitalisation • droguerie • quasi • publicité • un universitaire • historique • éditorial
--	---	--

3.2 Purismen

Die alomtegenwoordigheid van het Frans heeft ook een omgekeerde reactie veroorzaakt. Omdat Vlamingen weten dat hun Nederlands door het Frans bedreigd wordt, doen ze hun uiterste best om geen Franse woorden te gebruiken. Franse woorden die door natuurlijke taalbeïnvloeding in de Nederlandse standaardtaal en soms ook in de eigen Vlaamse, Brabantse en Limburgse dialecten voorkomen, worden in het Nederlands in België vaak angstvallig vermeden en vervangen door Nederlands aandoende woorden die in de loop van de voorbije eeuw door Vlaamse, goedmenende puristen bedacht en via het onderwijs gepropageerd werden. Op zich is er natuurlijk niets mis met

purismen. Veel talen stellen zich met purismen te weer tegen beïnvloeding door andere talen. Maar de purismen waar het hier over gaat, hebben zonder succes de strijd aangeboden met aan het Frans ontleende woorden die al volledig ingeburgerd waren in de Nederlandse standaardtaal. Veel van die purismen raken gaandeweg in onbruik. Enkele voorbeelden:

Nederlands (vaak ook dialect in België)	purismen	Frans
<ul style="list-style-type: none"> • horloge • emigratie, emigrant, emigreren • immigratie, immigrant, immigreren • preventiebeleid • defensie • entree, toegang • honorarium • circulaire • remise • crèche • punaise • douche • paraplu • portemonnee, portemonnaie • portefeuille • organiseren • reconstructie • retraite • envelop • centrifuge • slacentrifuge, slamand • constatering • faillissement • trottoir, stoep 	<ul style="list-style-type: none"> • uurwerk • uitwijking, uitwijkeling, uitwijken • inwijking, inwijkeling, inwijken • voorkomingsbeleid • landsverdediging • inkom • ereloon • omzendbrief • stelplaats • (kinder)kribbe • duimspijker • stortbad • regenscherm • geldbeugel • brieven tas • inrichten • wedersamenstelling • bezinning • omslag • droogzwierder • slazwierder • vaststelling • faling • voetpad 	<ul style="list-style-type: none"> • horloge • émigration, émigrant, émigrer • immigration, immigrant, immigrer • politique de prévention • défense • entrée • honoraires • circulaire • remise • crèche • punaise • douche • parapluie • portemonnaie • portefeuille • organiser • reconstruction • retraite • enveloppe •essoreuse •essoreuse à salade • constatation • faillite • trottoir

3.3 Dialectismen

Ook de dialecten hebben een enorme invloed uitgeoefend op de Nederlandse standaardtaal in België. Vele Vlamingen hebben talrijke dialectwoorden die in de Vlaamse, Brabantse en Limburgse dialecten van België vrij ruim verspreid waren, tot standaardtaal opgewaardeerd, zonder te beseffen dat er Nederlandse tegenhangers voor bestonden. Ook hier weer kunnen we zeggen dat er op zich niets mis is met het opnemen van dialectwoorden in een standaardtaal, maar zoals de gallicismen en de purismen zijn de dialectismen het resultaat van onkunde, van het gewoon niet kennen van de echte standaardtaal. Massa's dialectwoorden zijn op die manier in het Belgische Nederlands terechtgekomen. In het onderwijs is er hevig tegen gereageerd, zodat standaardtaalsprekers vandaag wel vrij goed aanvoelen welke woorden dialect zijn en welke niet. Enkele voorbeelden:

Nederlands	dialect
<ul style="list-style-type: none"> • vrachtauto, vrachtwagen • bestelauto, bestelwagen • koppeling [auto] • kermis • koelkast • gehakt • vest • jas • zin, trek • ham • schoonmaken, poetsen, reinigen ... • werkster, schoonmaakster • wastafel • schrootje • metselen • metselaar • schol [vis] • (broei)kas, plantenkas, groentekas ... • kopje [koffie] • ritssluiting • versnelling • tuin 	<ul style="list-style-type: none"> • camion • camionnette • embrayage • foor • frigo • gekapt • gilet • vest • goesting • hesp • kuisen • kuisvrouw • lavabo • planchet • metsen • metser • pladijs • serre • tas • tirectte • vitesse • hof

<ul style="list-style-type: none"> • selderie, selderij • schrikken 	<ul style="list-style-type: none"> • selder • verschieten
---	---

3.4 Archaïsmen

Doordat het Nederlands zich in Vlaanderen eeuwenlang niet als een volwaardige standaardtaal heeft kunnen ontwikkelen, zijn Vlamingen woorden blijven gebruiken die in Nederland niet meer gebruikt worden, behalve soms in bepaalde idiomatische wendingen, samenstellingen, afleidingen, betekenisverengingen ... Enkele voorbeelden:

Nederlands	archaïsmen	Wel (nog) onder andere:
<ul style="list-style-type: none"> • jurk • ui • (zich) verwonden, (zich) blesseren ... • spijker • huilen • jas 	<ul style="list-style-type: none"> • kleed • ajuin • (zich) kwetsen 	<ul style="list-style-type: none"> • priesterkleed, monnikskleed • / • Hij was gekwetst door die opmerking. • Hij is een nagel aan mijn doodkist. • / • iets met de mantel der liefde bedekken • met beschaamde kaken • / • een zetel in het parlement • / • Burgerlijke staat: gehuwd • schoonheid, de schone kunsten • in de liturgie • van ganser harte • / • een slag in het aangezicht • /
<ul style="list-style-type: none"> • wang • overmacht • stoel, fauteuil; bank • (ver)krijgen, verwerven ... • trouwen • mooi • je, jij / u • geheel, heel, helemaal • raken • gezicht • waarschuwen; op de hoogte brengen, informeren • waarschuwing; mededeling • verblijven, zich bevinden 	<ul style="list-style-type: none"> • kaak • heirkracht • zetel • bekomen • huwen • schoon • ge, gij • gans • geraken • aangezicht • verwittigen 	<ul style="list-style-type: none"> • / • in verband met vakantie, vrije tijd, ontspanning, luxe ... en dus ook vaak in combinatie met adjectieven als aangenaam, zalig, paradijselijk, luxueus, ideaal, heerlijk • / • in verband met folklore, geschiedenis, liturgie: historische kledij, Mongoolse krijgslieden in kledij uit vervlogen eeuwen, Hollandse kledij • fier = zelfbewust, hooghartig • het eerste deel van de middag, tussen 12 en 14 uur • het laatste deel van de middag, tussen 16 en 18 uur • 1) het Laatste Avondmaal; 2) Avondmaal = protestantse plechtigheid als herinnering aan het Laatste Avondmaal
<ul style="list-style-type: none"> • omdat, aangezien • kleding 	<ul style="list-style-type: none"> • vermits • kledij 	
<ul style="list-style-type: none"> • trots zijn op iets • ochtend 	<ul style="list-style-type: none"> • fier zijn op iets • voormiddag 	
<ul style="list-style-type: none"> • middag 	<ul style="list-style-type: none"> • namiddag 	
<ul style="list-style-type: none"> • avondeten 	<ul style="list-style-type: none"> • avondmaal 	

3.5 Formele taal – informele taal – neutrale taal

In de loop van de geschiedenis zijn in de Nederlandse standaardtaal registers ontstaan. Bepaalde woorden worden alleen gebruikt in de formele schrijftaal en soms ook in de formele gesproken taal (plechtige toespraken, liturgie), andere woorden alleen in de neutrale (niet-formele) gesproken en geschreven taal, nog andere woorden alleen in informele gesproken taal en ook wel in informele geschreven taal (chattaal bijvoorbeeld). Doordat Vlamingen die ontwikkeling niet meegemaakt hebben, gebruiken ze voortdurend formele woorden in neutrale (niet-formele) taal en zelfs in informele taal, en soms ook informele woorden in neutrale of formele taal. Enkele voorbeelden:

formeel	neutraal	informeel
<ul style="list-style-type: none"> • te [voorzetsel] • daar [voegwoord] • indien • zenden 	<ul style="list-style-type: none"> • in • omdat • als • sturen 	<ul style="list-style-type: none"> • / • / • / • /

<ul style="list-style-type: none"> • reeds • alhoewel • doch • echtgenoot, echtgenote • pogen, trachten • tevens • werpen • / • / • / 	<ul style="list-style-type: none"> • al • hoewel • maar • man, vrouw • proberen • ook • gooien • informatie • elkaar • je kunt, je zult, je wilt 	<ul style="list-style-type: none"> • / • / • / • / • / • / • / • info • mekaar • je kan, je zal, je wil
---	--	---

Een bijzondere categorie vormen woorden uit informele groepstalen, zoals de studententaal, die in Vlaanderen gewoon ook in de standaardtaal gebruikt worden, alsof het de gewone standaardtaalwoorden waren. In Nederland bestaan vaak ook dergelijke informele woorden, maar die zul je zelden in de standaardtaal aantreffen. Enkele voorbeelden:

standaardtaal	Nederlandse studententaal	Belgisch-Nederlandse studententaal
<ul style="list-style-type: none"> • gezakt zijn • laten zakken, afwijzen • een onvoldoende • (studenten)kamer • op kamers wonen • student op kamers • hospes • hospita • doubleren, een jaar overdoen, blijven zitten, zittenblijven • doubleur, zittenblijver 	<ul style="list-style-type: none"> • gestraald zijn, gesjeesd zijn • / • / • (studenten)hok • / • / • ploert • ploertin • / • / 	<ul style="list-style-type: none"> • gebuisd zijn • buizen • een buis • kot • op kot zijn, wonen • kotstudent • kotbaas • kotbazin, kotmadam • bissen • bisser

3.6 Woordparen

Er zijn natuurlijk nog wel meer woorden die in België gebruikt worden, maar niet in Nederland. Of woorden die in België anders gebruikt worden dan in Nederland. Zo zijn er heel wat woordparen waar Vlamingen het moeilijk mee hebben, soms door invloed van het Frans, soms door interferentie met het dialect. Enkele voorbeelden:

woordparen	in België vaak voorkomende fout	standaardtaal
<ul style="list-style-type: none"> • noemen / heten • plakken / kleven • niet moeten / niet hoeven • klieven / kloven • gekend / bekend • vooreerst / eerst, allereerst • bureau / kamer • ritme / tempo • eetlepel / soeplepel • lukken / slagen • maar / pas, alleen maar • ingang / toegang • noemen / vernoemen • terug / weer • doorgaan / plaatsvinden • lijn / regel • verlof / vakantie 	<ul style="list-style-type: none"> • Ik noem Jan. • een postzegel kleven • Je moet niet komen als je niet wilt. • hout klieven • een gekende kunstenaar • Vooreerst wil ik wijzen op ... • het bureau van de directeur • in dat ritme • soeplepel (om soep te eten) • Hij is erin gelukt om ... • Je kunt dat maar weten als ... • ingang vrij • Ik kan ze niet allemaal vernoemen. • Hij is terug ziek geworden. • Het feest gaat morgen door. • een nieuwe lijn beginnen • Gesloten wegens verlof. 	<ul style="list-style-type: none"> • Ik heet Jan. • een postzegel plakken • Je hoeft niet te komen als je niet wilt • hout kloven • een bekende kunstenaar • Eerst / allereerst wil ik wijzen op ... • de kamer van de directeur • in dat tempo • eetlepel • Hij is erin geslaagd om ... • Je kunt dat pas / alleen maar weten als ... • toegang vrij • Ik kan ze niet allemaal noemen. • Hij is weer ziek geworden. • Het feest vindt morgen plaats. • een nieuwe regel beginnen • Gesloten wegens vakantie.

3.7 Officieel Belgisch-Nederlands

Er zijn heel wat typisch Belgische woorden, woordbetekenissen en uitdrukkingen waarvoor geen woorden bestaan die voor het hele Nederlandse taalgebied gelden. Het gaat hier om instellingen, functies, gebruiken, structuren, reglementen en dergelijke die in België en Nederland door de verschillende staatsstructuur, organisatie van het onderwijs, het gerecht enzovoort andere benamingen hebben. Die woorden, uitdrukkingen en betekenissen kunnen uiteraard niet afgekeurd worden. Ze worden in veel woordenboeken dan ook in die zin (als officieel Belgisch-Nederlands) gemarkeerd. Enkele voorbeelden:

officieel Belgisch-Nederlands	officieel Nederlands-Nederlands	omschrijving
<ul style="list-style-type: none"> • gouverneur • schepen • indexaanpassing • indexesprong 	<ul style="list-style-type: none"> • commissaris van de koningin • wethouder • prijscompensatie • / 	<ul style="list-style-type: none"> • / • / • / • het overslaan van een indexaanpassing als bezuinigingsmaatregel
<ul style="list-style-type: none"> • openbare kredietinstelling 	<ul style="list-style-type: none"> • / 	<ul style="list-style-type: none"> • (spaar)bank met overheids- of semi-overheidsstatuut
<ul style="list-style-type: none"> • lijststem [verkiezingen] 	<ul style="list-style-type: none"> • / 	<ul style="list-style-type: none"> • stem uitgebracht op de lijst en dus niet op een kandidaat in 't bijzonder
<ul style="list-style-type: none"> • de gestelde lichamen 	<ul style="list-style-type: none"> • / 	<ul style="list-style-type: none"> • de hoogste gezagsdragers van het land
<ul style="list-style-type: none"> • onroerende voorheffing • oudercomité [onderwijs] • overlevingspensioen • paritair comité • postbediende • Senaat • taalpariteit 	<ul style="list-style-type: none"> • onroerendezaakbelasting (ozb) • ouderraad • weduwen- en wezenpensioen • bedrijfscommissie • postbeambte • Eerste Kamer • / 	<ul style="list-style-type: none"> • / • / • / • / • / • / • evenredige vertegenwoordiging van Nederlands- en Franssprekenden in overheidsfuncties
<ul style="list-style-type: none"> • taaltoezicht 	<ul style="list-style-type: none"> • / 	<ul style="list-style-type: none"> • controle op de toepassing van de taalwetten
<ul style="list-style-type: none"> • protonkaart • provincieraad • herroeping van het gewijsde [juridische taal] • verkeersbelasting (op de autovoertuigen) • Waters en Bossen • waterzuiveringsstation 	<ul style="list-style-type: none"> • chipknip • Provinciale Staten • rekest civiel 	<ul style="list-style-type: none"> • / • / • /
	<ul style="list-style-type: none"> • motorrijtuigenbelasting (MRB) 	<ul style="list-style-type: none"> • /
	<ul style="list-style-type: none"> • Waterstaat 	<ul style="list-style-type: none"> • /
	<ul style="list-style-type: none"> • afvalwaterzuiveringsinstallatie (AWZI) 	<ul style="list-style-type: none"> • /

Er zijn ook heel wat typisch Belgisch woorden, woordbetekenissen en uitdrukkingen die weliswaar geen officieel karakter hebben, maar die toch als bruikbaar Belgisch-Nederlands gehonoreerd moeten worden, omdat ze voortvloeien uit een cultureel verschil tussen Nederland en België, bijvoorbeeld in verband met eetgewoonten, karakter, folklore en religie. Veel taaladviesboeken hebben die woorden, betekenissen en uitdrukkingen in het verleden afgekeurd. Maar gaandeweg wordt erkend dat die niet afgekeurd mogen worden. Enkele voorbeelden:

Belgisch-Nederlands	Nederlands-Nederlands	omschrijving
<ul style="list-style-type: none"> • met een baksteen in de maag geboren worden • klokvaste treinen 	<ul style="list-style-type: none"> • / • / 	<ul style="list-style-type: none"> • als grootste wens hebben een eigen huis te bouwen • treinen die precies om het uur rijden
<ul style="list-style-type: none"> • vieruurtje 	<ul style="list-style-type: none"> • / 	<ul style="list-style-type: none"> • lichte broodmaaltijd of koffie, thee, (chocolade)melk met gebak of koekjes rond 16 uur
<ul style="list-style-type: none"> • koelboxtoerist 	<ul style="list-style-type: none"> • / 	<ul style="list-style-type: none"> • dagrecreant die met zijn koelbox naar de kust komt
<ul style="list-style-type: none"> • vijgen na Pasen • boterkoek 	<ul style="list-style-type: none"> • mosterd na de maaltijd • / 	<ul style="list-style-type: none"> • / • koffiebroodje (met of zonder rozijnen)
<ul style="list-style-type: none"> • kusjesdans 	<ul style="list-style-type: none"> • / 	<ul style="list-style-type: none"> • kringdans waarbij iemand midden in de kring een partner zoekt en dan zijn/haar plaats inneemt, waarop de partner dan weer iemand anders mag kiezen
<ul style="list-style-type: none"> • kriek • paling in 't groen • pistolet • kerststronk 	<ul style="list-style-type: none"> • / • / • / • / 	<ul style="list-style-type: none"> • soort bier bereid met zure kersen • gestoofde paling met kervelsaus • rond luxebroodje • kerstgebak of ijs in de vorm van een boomstronk
<ul style="list-style-type: none"> • suikerbonen, doopsuiker 	<ul style="list-style-type: none"> • (vergelijkbaar met) beschuit met muisjes 	<ul style="list-style-type: none"> • /

Bovendien zijn er nogal wat Belgisch-Nederlandse woorden en uitdrukkingen die in het verleden door taaladviesboeken vaak afgekeurd werden, maar waartegen vandaag steeds minder bezwaar gemaakt wordt. Het gaat om woorden en uitdrukkingen met een idiomatisch karakter, die niet dialectisch, puristisch, archaisch of gallicistisch zijn, maar die eigenlijk zonder problemen naast het Nederlandse equivalent gebruikt kunnen worden. Enkele voorbeelden:

Belgisch-Nederlands	Nederlands-Nederlands
<ul style="list-style-type: none"> • op een boogscheut (afstand) van • stokken in de wielen steken • dat zet / brengt weinig aarde aan de dijk • ergens geen graten in zien 	<ul style="list-style-type: none"> • op (een) steenworp afstand van • een spaak in het wiel steken • dat zet geen / weinig zoden aan de dijk • ergens geen been in zien

4 Besluit

Er valt nog veel meer te zeggen over verschillen tussen het Nederlands in België en het Nederlands in Nederland, bijvoorbeeld over de uitspraak en de grammatica. Maar dit kan als kennismaking al ruimschoots volstaan. Eén afsluitende opmerking mag hier zeker niet ontbreken. Die sluit aan bij de constatering uit de inleiding: Belgisch-Nederlands bestaat eigenlijk niet. Ik bedoel daarmee dat er geen uniforme Belgisch-Nederlandse taal bestaat, die over de hele linie, voor elk van al de vormen die van het Nederlandse Nederlands afwijken, systematisch van het Nederlandse Nederlands verschilt. Vlamingen gebruiken dus met uitzondering van de officiële Belgisch-Nederlandse woordenschat afwisselend Belgisch-Nederlandse en standaardtalige vormen, want de meeste standaardtalige vormen zijn (vaak door het onderwijs) ook in België bekend (geworden). Bovendien ziet dat afwisselende gebruik er voor elke Vlaming weer anders uit. Elke Vlaming spreekt en schrijft zijn eigen Belgisch-Nederlands. Er is geen Belgisch-Nederlandse taalnorm. Belgisch-Nederlands is de naam van het verschijnsel dat Vlamingen regelmatig en op een heel willekeurige manier Belgisch-Nederlandse vormen gebruiken, meestal niet omdat ze dat zo willen, maar vaak omdat ze niet beter kunnen.

Literatuur

- Peter Bakema e.a. (red.), *Vlaams-Nederlands woordenboek – Van ambetanterik tot zwanzer*, Standaard Uitgeverij / Het Spectrum, Antwerpen / Utrecht, 2003, 395 pp.
- Paul Cockx, *Taalwijzer*, tweede herziene uitgave, Davidsfonds/Clauwaert, Leuven, 1998, 432 pp.
- Dirk Geeraerts (red.), *Van Dale Groot woordenboek der Nederlandse taal*, cd-rom versie 1.4, Van Dale Lexicografie, Utrecht / Antwerpen, 2004.
- A.M. Hagen, "Gemarkeerdheid van de Belgisch-Nederlandse woordenschat", in: *Taal en Tongval*, jg. 47, 1995, pp. 133-148.
- Guy Janssens, *Het Nederlands vroeger en nu*, Acco, Leuven, 2003, 207 pp.
- Willy Penninckx, Paul Buyse & Willy Smedts, *Correct taalgebruik*, zevende bijgewerkte druk, UGA, Kortrijk, 2001, 318 pp.
- Siegfried Theissen & Peter Debrabandere, *Woordenboek voor correct taalgebruik*, derde druk, Wolters Plantyn, Mechelen, 2004, 334 pp.
- Noline van der Sijs, *Taal als mensenwerk: het ontstaan van het ABN*, Sdu Uitgevers, Den Haag, 2004, 718 pp.
- Ton van der Wouden, *Verboden op het werk te komen – Vlaamse taal- en andere eigenaardigheden*, SIWU, Enschede, 1998, 144 pp.
- Roland Willemyns, "Regionalismen in het Nederlands", in: *Verslagen en Mededelingen van de Koninklijke Academie voor Nederlandse Taal- en Letterkunde*, 1986, pp. 108-131.
- Roland Willemyns, *Het verhaal van het Vlaams – De geschiedenis van het Nederlands in de Zuidelijke Nederlanden*, Standaard Uitgeverij / Het Spectrum, Antwerpen / Utrecht, 2003, 399 pp.